

Håkan Jönson (red.)

Perspektiv på utsatthet och problem under åldrandet

Kapitel 11: "Det känns deprimerande och slitsamt"

s 206-222

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.183.c499>

Denna text är licensierad under CC-BY, Erkännande. (Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>) Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovspersoner måste anges.

ISBN: 978-91-7895-547-3

ISBN (elektroniskt): 978-91-7895-548-0

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.183>

© Författarna och Social Work Press, 2022

Redaktör: Håkan Jönson

Adress: Social Work Press, Allhelgona kyrkogata 8, Box 23, 221 00 Lund

11. "Det känns deprimerande och slitsamt"

Om socionomstudenters intresse för arbete med äldre

FINNUR MAGNÚSSON

Inledning

I en artikel från 2005 diskuterade Peter Dellgran och Staffan Höjer en hierarkisk statusordning inom det sociala arbetet. I artikeln ges exempel på hur studenter på socionomutbildningarna i Sverige tenderade att rangordna vissa av en socionoms arbetsområden som mer attraktiva än andra. Enligt författarna återspeglade studenternas yrkesmässiga intressen en hierarkisk statusordning. Enligt deras enkätundersökning, som inkluderade 800 socionomstudenter, var de mest eftersträlvade arbetsområdena olika former av terapi, barnpsykiatri och skolkurativt arbete. De mindre populära arbetsområdena var försörjningsstöd, missbrukarvård samt äldreomsorg. Som en konsekvens av resultatet ställde sig författarna frågan om det reflekterade generella, tongivande uppfattningar på en samhällelig nivå. Resultaten bekräftas av liknande studier, som visade hur de flesta socionomstudenter föredrog att arbeta och söka anställning inom det sociala arbetet med barn och unga i stället för att arbeta med arbetslöshetsfrågor, åldrande eller funktionsnedsättning (Weiss, Gal & Cnaan 2004). På det stora hela är dock detta ämne relativt outforskat.

I detta kapitel vill jag belysa hur svenska socionomstudenter artikulera sitt intresse för att arbeta med äldrefrågorna inom ramen för det sociala arbetet och samtidigt relatera till den forskning som finns på området.

Som mamma till tre barn ligger mitt engagemang på barn och familj. Äldreomsorg upplevde jag tyvärr som en institution – ett slags förvarande. Vilket är sorgligt i sig, men svårt att arbeta

proaktivt/förebyggande och många äldre var antingen bittra, otacksamma eller ointresserade av hjälp.

Så förklarar en socionomstudent vid ett svenskt lärosäte sitt bristande intresse för framtida fördjupningskurser med gerontologiskt innehåll. Vilka föreställningar om ålder och åldrande kan finnas bland socionomstudenter? Och hur kan dessa kopplas ihop med frågor om äldres utsatthet? Den frågan tar jag mig an i detta kapitel. Ansatsen är explorativ och tar sin utgångspunkt i en enkätstudie som fokuserar på aspekter av nyantagna socionomstudenters intresse för äldre frågor, dels utifrån ett allmänt samhällsperspektiv, dels med utgångspunkt i utbildningen.

Den socialgerontologiska diskussionen kring åldrande, åldersstereotyper och åldersidentitet, har ofta tagit sin utgångspunkt i begreppet *ålderism*, som lanserades i socialgerontologin av psykiatern Robert Butler i slutet av 1960-talet, i samklang med den rådande tidsandan med radikala sociala rörelser och ifrågasättanden av rådande makthierarkier (2021; Bodily 1994; Hazan 1994; Biggs 2001). Det som tydligast har kommit att känneteckna diskussionen kring ålderism är dess koppling till makt och förtryckande mekanismer. Diskriminering, fördomar och stereotyper är de analytiska begrepp som oftast förekommer i diskussionen kring konkreta exempel på ålderism och ålderistiska attityder och tendenser (Iversen et al. 2009; Snellman 2016).

Några av de vanligaste föreställningarna kring äldre personers "egenskaper" likställer hög ålder med skröplighet och ett slags mental förvirring som leder till att äldre tenderar till att ses som en grupp vid sidan av "livet" (Levin & Levin 1980). Detta har forskare, som antropologen Haim Hazaan, valt att kalla för åldrandets kulturella identitet (Hazaan 1994). Denna process kan även belysas med hjälp av Pickerings (2001) resonemang kring *naturalisering*, som innebär bekräftande av stereotypa egenskaper och beteenden som sanningar som kan reflekteras i olika sorters offentliga diskurser eller narrativ. Grundantagandet är då att vi ordnar och förenklar tillvaron genom att kategorisera händelser och människor oftast utifrån ett fåtal egenskaper som döljer en mångfasetterad verklighet (Jenkins 2000).

Överhuvudtaget kan vi konstatera att äldres utsatthet i termer av stereotypisering och uttryck för negativa fördomar förekommer i flera samhälleliga arenor. Trots den stora mängd forskning som tagit sin

utgångspunkt i den heterogenitet, skiftande livsstilar och socioekonomiska skillnader som karakteriserar gruppen äldre, har stereotypa bilder och föreställningar visat sig vara rotfasta och svåra att rucka på. För den åldrande individen som upplever sig som frisk och ser sin tillvaro som full av möjligheter, kan det vara en utmaning att konfronteras med stereotypa föreställningar om åldrandet som något negativt och som automatiskt gör äldre till både behövande och beroende (jfr diskussionen i Jönson & Harnett 2015, s. 23).

Då är det frågan om detta även gäller socionomutbildningarna. Betyder det exempelvis att det finns en risk att äldre kommer att ut sättas för dessa föreställningar i mötet med den socionomutbildade kuratorn eller biståndshandläggaren?

Forskningsläget

Internationell forskning har visat att flertalet studenter i socialt arbete inte visar något större intresse för det som vi skulle kunna kalla gerontologiskt socialt arbete. Både Scharlach et al. (2000) samt Rosen, Zlotnik och Singer (2002) har exempelvis pekat på stora brister bland socialarbetare i USA när det gäller kompetens i äldre frågor. Inte sällan härleds kunskapsluckorna till negativa attityder hos både socialarbetare och studenter, men även irrelevanta eller bristfälliga kurser inom utbildningen (Scharlach et al. 2002; Snyder et al. 2008; Weiss 2005). Andra har i sin forskning pekat på att genomgången utbildning med gerontologiskt innehåll nästan inte har någon påverkan på studenters inställning (Geyer & Louw 2020).

Här är det dock viktigt att framhålla hur viss internationell forskning har påpekat hur socionomstudenter inte tycks inta den negativa inställning till kategorin äldre som redovisats ovan. Det svaga intresset för äldre frågorna borde snarare förklaras utifrån bristande kunskap och avsaknad av utbildning (Jönson 2021a; Cummings, Adler & DeCoster 2005; Hooyman & Lubben 2009; Wang & Chonody 2013). Utifrån detta kan vi se ointresset som strukturellt betingat, dels utifrån allmänna samhällliga föreställningar, dels utbildningars uppbyggnad och organisation.

I internationella sammanhang har flera forskare tagit sig an uppgiften att utifrån en läroplansteoretisk ansats skärskåda socionomutbildningars gerontologiska innehåll. De amerikanska forskarna Walker och Pillai (2005) har exempelvis undersökt innehållet i socialarbetarutbildningar i USA. De kom fram till det något dystra faktum att kurser med fördjupande gerontologiskt innehåll i princip inte förekom. Flera forskare har nått fram till liknande resultat (Green et al. 2005; Jönson 2021a; Jönson, Ågård & Magnússon 2020; Wang & Chonody 2013; Hooyman & Lubben 2009; Cummings, Adler & DeCoster 2005). Vidare kan vi konstatera att det i internationella forskningssammanhang har getts exempel på aktiviteter som syftat till att konfrontera studenter i socialt arbete med deras egna stereotypa attityder gentemot åldrandet (Akkerman & Bakker 2011). I Cohen et al. (2000) beskrivs exempelvis hur amerikanska studenter placerades i fokusgrupper bestående av en blandning av frivilliga vuxna äldre och studenter i socialt arbete. Resultatet visade att förutom att konfronteras med sina egna fördomar, blev studenterna fråna att ha varit avvaktande alltmer positiva till socialt arbete med äldre. Internationell forskning som fokuserat på studenters inställning till äldreområdet har ofta sökt förklaringar inom ramen för utbildningen (Jönson 2021a; Cummings, Adler & DeCoster 2005; Hooyman & Lubben 2009; Wang & Chonody 2013). Men gerontologiskt innehåll i utbildningar tycks inte automatiskt generera ett större intresse för äldrefrågorna bland studenter. I en studie av sydafrikanska studenters inställning till ett engagemang i gerontologiskt socialt arbete, kom Geyer och Louw (2020) fram till att förkunskaper i ämnet inte tycktes ha någon betydelse för slutresultatet. Denna slutsats föranledde forskarna att snarare söka förklaringar i bristande erfarenhet, och att kursernas innehåll i långt större utsträckning måste anpassas till ett snabbt föränderligt samhälle. I svenska sammanhang finns exempel på forskare som har tagit utgångspunkt i olika övningsuppgifter för socionomstudenter i syfte att analysera föreställningar om och attityder till äldre och åldrande. Detta har Camilla Seidl uttryckt som "att plocka in praktiken i klassrummet" (Seidl 2021 s. 191). Genom att ta utgångspunkt i socionomstudenters fiktiva fallbeskrivningar i utredningssammanhang, vill hon problematisera studenternas beskrivningar av äldre. I en liknande studie har Ghazanfaraeeon Karlsson (2019) visat hur studenter länkade behov till ålder, men även etnicitet och kön (jfr även Jönson 2021; Dychawy, Rosner & Högström 2018).

Sammanfattningsvis så visar forskningen en kombination av dels brister i utbildningen, dels litet intresse bland studenter. Båda dessa förhållanden kan förklaras utifrån samhällsliga föreställningar där ålderssegregation framstår som en norm (jfr Magnússon 2021.)

Metod och material

För att få en bild av socionomstudenters intresse för socialt arbete med äldre har studenter under den första terminens studier vid ett svenskt lärosäte fått svara på enkätfrågor angående deras intresse för att läsa fördjupningskurser inom äldreområdet och om de hade erfarenheter av praktiskt arbete med äldre, exempelvis inom hemtjänst. Den frågan ska ses i ljuset av att exempelvis sommarjobb inom äldreomsorgen traditionellt varit vanligt bland studenter. De studenter som har deltagit i undersökningen har alla rekryterats från utbildningens första termin efter en veckas tematisering av åldrandefrågor i socialt arbete. Studien grundar sig på enkätsvar från sammanlagt sex terminer från höstterminen 2017 till vårterminen 2021. Under vår- och höstterminerna 2020 var all undervisning nätburen och då delades enkäten inte ut. Vårterminen 2021 var sista terminen som studenterna erbjöds att delta i studien och då i formen av en webbaserad enkät. Socionomutbildningars studenter rekryteras inom kategorin "unga vuxna" och intresset för att identifiera sig med kategorin "äldre" och även socialt arbete med äldre kan därmed kännas främmande. Å andra sidan rör det sig här om studenter som under ett par veckors tid fått en översiktlig introduktion till hur man kan problematisera utsatta gruppers situation i samhället, där åldrande utgör en parameter jämsides med etnicitet och kön. Tillvägagångssättet för insamlandet av studenternas svar kan beskrivas enligt följande: Studiens syfte klargjordes och studenterna informerades om att deltagandet var frivilligt och inte på något sätt ingick som ett examinerande kursmoment. Svaren fylldes i för hand, antingen direkt efter temaveckans avslutande föreläsning eller i samband med ett annat undervisningsmoment i nära anslutning. De går inte i efterhand att identifiera, eftersom uppgifter om ålder och kön inte har efterfrågats. Studenternas benägenhet att delta har varierat från termin till termin. I det sammanhanget bör påpekas att enkäten endast distribuerades till de

studenter som var närvarande vid den aktuella föreläsningen. För att få fram en svarsfrekvens jämfördes antalet inlämnade enkätsvar med kursens totala antal registrerade studenter, vilket varierade mellan 80 och 100 studenter. I regel har 40–50 procent av kursens registrerade studenter svarat på enkäten. Här utgör vårterminen 2021 ett undantag eftersom endast ett fåtal valde att svara. En tänkbar anledning kan vara den webbaserade formen som studenterna inte kände sig bekväma med.

Själva enkäten bestod av följande frågor:

Har du erfarenhet av att arbeta med äldre?

Kan du tänka dig att läsa fördjupningskurser kring åldrandet och äldres behov?

Till detta kom att studenterna ombads motivera sina svar.

Totalt har 178 studenter svarat på enkäten.

När enkätsvaren var inlämnade lästes de och sammanställdes i tre framträdande kategorier eller teman som framstod som utmärkande och återkommande i svaren. Dessa bestod av följande: *ointresse, intresse* och slutligen *utbildningens betydelse*.

Resultat

Låt oss börja med en översiktsbild över svaren i tabellform.

Tabell 1. Sammanställning av resultatet (n = 178)

Har du erfarenhet av att arbeta med äldre?

JA: 58 (34,5 %)

NEJ: 110 (65,5 %)

Kan du tänka dig att läsa fördjupningskurser kring åldrandet och äldres behov?

JA: 62 (37 %)

NEJ: 95 (56,5 %)

Osäkra: 21 (12 %)

Av tabellen framgår att majoriteten av de studenter som ingått i studien har angett att de inte har haft erfarenhet av någon sorts arbete med äldre. Vidare anger de flesta att de inte kan tänka sig att förkovra sig inom äldreområdet. Slutligen ser vi att 12 procent av de tillfrågade studenterna är osäkra på sina val.

Låt oss nu se närmare på de motiveringar som studenterna anger i sina svar. Där framträder ett komplext mönster av teman som grundar sig i erfarenheter från ett vikariat inom äldreomsorgen, relationen till äldre släktingar, hänvisningar till samhällsliga föreställningar och högst personliga tankar kring det egna åldrandet. I fortsättningen kommer texten att följa de tredelade tematiseringar som angetts: *ointresse, intresse och utbildningens betydelse*.

Ointresse

Som tabellen ovan visar har de flesta av de studenter som deltog i studien (56,5 %) ett ointresse för att fördjupa sig i ämnet äldre och äldre frågor i den framtida utbildningen. Låt oss återgå till trebarnsmammans resonemang som vi mötte i inledningen. Hon tillhör denna grupp och förklarar sitt bristande intresse för framtida fördjupningskurser med gerontologiskt innehåll. Detta tillskriver hon viss erfarenhet av att arbeta med äldre och det präglar hennes ställningstagande. Äldreomsorgen ser hon som en slags förvaring där möjligheterna till förebyggande åtgärder inte premieras. Till detta kommer att den bild hon ger av gamla människor kännetecknas av negativa förtecken. De är bittra, otacksamma eller ointresserade. I vissa fall jämför studenterna olika målgruppers situation och då nedtonas till och med äldres behov. Om detta förhållande skriver en student:

Finns andra målgrupper som jag upplever kräver mer stöd och förändring.

Svaret är representativt för gruppen ointresserade studenter. Inte minst får en negativ bild av äldreomsorgen en betydelse. Arbetet beskrivs som deprimerande och slitsamt och man återkommer ofta till att det saknas möjligheter till förebyggande insatser. Utsagorna bygger inte sällan på egna erfarenheter av exempelvis sommarvikariat

inom hemtjänst eller motsvarande. Men lika ofta är det frågan om inställning, där äldreområdet har fått en slags "tråkighetsstämpel":

Jag vill inte arbeta inom området. Det känns deprimerande och slitsamt.

De flesta anger motiv som har att göra med dåligt rykte som vi sett prov på ovan. Man skulle kunna säga att man helt enkelt gör ett aktivt val och då är äldreområdet inte prioriterat.

Studenternas svar följer i stort sett trenderna i internationell forskning kring socionomstudenters intresse för äldre frågor och hur det bristande intresset kan ha sin grund i negativa, ålderistiska attityder (Jönson 2021a; Rosen, Zlotnik & Singer 2002; Scharlach et al. 2000). Vi ser samtidigt exempel på att ett bristande intresse kan få en närmast ursäktande klang:

De som jobbar med äldre MÅSTE vara engagerade. De äldre förtjänar bästa möjliga bemötande och omsorg, därför skall inte jag jobba inom det området.

Här är det snarare så att studenten är medveten om vad som krävs och ifrågasätter sin egen lämplighet och förmåga att kunna leva upp till kraven.

Direkta ålderistiska inslag kan också yttra sig i att studenter känner ett slags obehag inför åldrandet. En student väljer bort studier av äldre med följande motivering:

Tror området ligger för nära mitt eget åldrande. Vill inte påminnas om det. Sorgligt liksom.

Här kan vi dra paralleller till den så kallade *terror management theory*, som ofta förekommer i diskussion kring ålderism (jfr Jönson 2021; Ayalon & Tesch-Römer 2018). Förenklat syftar teorin på yngre åldersgruppers behov av att hålla frågor om kroppsligt förfall, ålderdom och död på armlängds avstånd (se även Heikkinen 2021). Vid första anblicken går det att förklara studenternas orsaker till sitt ointresse för äldre frågor mot bakgrunden av stereotypiserande bilder av ett tungt och monotont arbete som både har att göra med samhälleliga schabloner och mindre lyckade erfarenheter.

Intresse

Enligt tabellens sammanräkning av studentsvaren framgår att 37 procent av de tillfrågade studenterna mycket väl kan tänka sig att fördjupa sig inom de frågor som rör äldre och åldrande. Läger vi sedan till att 12 procent svarar att de kanske skulle kunna tänka sig detta, blir procentsatsen förmodligen högre. I föregående avsnitt har vi fokuserat på hur negativa attityder till äldre och åldrande till viss del lyser igenom i studenternas motiveringar. Men i andra forsknings-sammanhang har det hävdats att socionomstudenter tycks ha en inställning till äldre som är positiv. I en artikel om socionomstuderents inställning till äldres rätt till stöd och omsorg förklarar Håkan Jönson (2021) studenternas positiva inställning med vad som i forskningen har kommit att benämnas som *social work idealism*, som återspeglas i viljan att arbeta för att trygga välfärd och underlätta livet för utsatta grupper (Csikai & Rozensky 1997; Ngai & Cheung 2009; Liedgren & Elvhage 2015). Vi kan gå vidare med utgångspunkt i dessa forskares intresse för studenternas *altruistiska* motiveringar, för att parafrasera Jönson (ibid.). Ser vi till de motiveringar som studenterna anger till sitt intresse för äldre och åldrande så karakteriseras de av att tendera till att vara längre och fylligare än annars. På samma sätt som de studenter som motiverar sitt bristande intresse utifrån erfarenheter, ger man konkreta exempel på goda erfarenheter från den praktiska verkligheten. Vi får till och med beskrivet för oss hur den egna negativa inställningen försvann i exempelvis det praktiska mötet med brukare:

Mitt arbete inom äldreomsorgen är den främsta, men inte enda, anledningen till att jag sökte till socionomutbildningen. Mina fördomar om yrket krossades så fort jag klev in på arbetsplatsen, och jag önskar så vore fallet för fler i samhället. Yrket i allmänhet och äldre i synnerhet förtjänar utan tvekan en högre status och jag är definitivt öppen för att fördjupa mig inom ämnet.

Här framställer en student en längtan efter att gå på tvärs mot gängse negativa uppfattningar om äldre och äldreomsorg och i stället förmedla en bjärtare syn.

Ett vanligt svar får sina förklaringar mot bakgrund av den demografiska verkligheten, äldre blir fler och deras behov kommer att öka,

vilket kommer att pocka på samhällliga insatser där socionomer som i sitt arbete inriktar sig på åldrandets problematik får en central betydelse. Här får svaren ofta en tydlig altruistisk underton:

De som är äldre idag är de som har byggt det Sverige vi har idag. Äldre blir behandlade som skräp och det måste ändras. De förtjänar bättre.

Över lag dominerar de altruistiska motiveringarna i materialet och inte minst då frågan kommer till synen på äldre människor som följaktligen blir övervägande positiv. Vi kan se på ett lite längre svar som vittnar om ett välartikulerat personligt ställningstagande:

Jag har alltid haft stor respekt för äldre. De har levt längre än jag och har då också upplevt mer än jag. De är "visare" än jag och vad jag menar då är att de har gått igenom livsfaser som jag inte kommit till än, t.ex. flytta hemifrån, giftermål, skaffa barn, ett arbetsliv. Då snackar jag inte om att de har mer kunskap om konst, litteratur osv. utan jag syftar just på livserfarenhet som de samlat på sig när de gått igenom de olika faserna i livet. ... min poäng är att jag anser att en äldre person oavsett hur dennes liv sett ut har mer livserfarenhet än jag och det har jag stor respekt för. Att folk blir äldre och behöver hjälp kan vi inte ändra på direkt men jag kan i alla fall göra vad jag kan för att underlätta denna övergång för äldre. Hur vet jag inte dock ännu.

Här ges äldre människor egenskaper som snarast är att betrakta som goda och fjärran från den stereotypa bilden av den otacksamme åldringen som vi mött tidigare. I svaren finns även exempel på hur studenterna uppfattar *vad* socionomrollen borde bestå av och i och med det uttrycks brister i utbildningen där äldres behov inte ingår som prioriterade. Socialt arbete med äldre ses i en kritisk ansats mest som ett slags bevarande snarare än förebyggande eller behandlande, vilket enligt studenterna borde vara normen. Alldeles oavsett den inställning, de personliga uppfattningar och de erfarenheter som framkommit i diskussionen hittills, så framstår utbildningens budskap och upplägg som en synnerligen viktig faktor att ta hänsyn till. Givet detta är det därför av intresse att ta utgångspunkt i utbildningen och hur den kan tänkas forma studenternas inställning till äldreområdet, såsom den framstår i materialet.

Utbildningens betydelse

Bland de svenska socionomutbildningarnas lärare har det länge varit uppenbart att utbildningarna har haft svårt att rekrytera studenter med intresse för åldrande och äldreomsorg. Detta är i och för sig ett förhållande som inte är unikt för socionomutbildningarna, eftersom det även påpekats när det gäller andra vårdrelaterade utbildningar. Dessutom har behovet av att ge studenter inom socionomprogrammen mer kunskap om äldre och åldrande återkommande påtalats i utredningar och kartläggningar under tio års tid (Jönson, Ågård & Magnússon 2020). Situationen inom utbildningen till socionom har exempelvis belysts av Lennart Sauer (2007) som uttryckt behovet av att "gerontologisera" utbildningen. I och med detta öppnade Sauer för en diskussion som återkommit i olika sammanhang, där behovet av exempelvis utbildning för chefer inom äldreomsorgen har påpekats (SOU 2017:21). 2018 genomförde det Nationella nätverket för socialvetenskaplig äldreforskning en nationell genomlysning med de svenska socialarbetarutbildningarna i fokus. Här ställdes frågan om, och i vilken utsträckning moment om äldre och åldrande förekom på utbildningarna. Granskningens resultat visade att äldrefrågorna generellt sett har svårt att hävda sig gentemot andra frågor.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det finns ett relativt svagt intresse för forskning och utbildning i äldrefrågor inom socialt arbete (Gunnarsson 2008; Jönson & Harnett 201f.). En av de frågor som Nationella nätverket för socialvetenskaplig äldreforskning ställde gäller hur socionomutbildningarna förbereder studenter för arbetsområdet socialt arbete med äldre. Det här kapitlet fokuserar studenter som är i början av sin utbildning. En del har säkert vaga uppfattningar om vad utbildningen innebär och vart den leder. Andra är säkrare, vilket vi har sett i de ovan angivna svaren. Dessa studenter har under den aktuella kursens gång introducerats i resonemang kring olika grupper utsatthet. Diskrimineringsprocesser med etnicitet, kön och sexuell läggning har diskuterats, där även problematiserandet av ålder ingått. Studenterna har i det sammanhanget bekantats med begreppet ålderism och hur äldres utsatthet kan diskuteras. Det finns mycket som tyder på att kursveckornas innehåll av föreläsningar och reflekterande moment har präglat studenternas svar. Det studenterna ofta efterlyser – oavsett intresseområde – är exempelvis ett intersektionellt angreppssätt, som innebär att man bör se åldrandet utifrån flera

perspektiv, kön, sexualitet, etnicitet och missbruks- och funktionshindersproblematik. Att äldres behov inte är annorlunda än andras, är svar som ofta förekommer. Ett flertal studenter kommenterar hur den aktuella kursens innehåll har fått dem att ändra sin inställning till intresset för äldrefrågorna. Så här säger en av dem:

Under veckan som gått har jag insett att min brist på intresse inför äldrefrågor kanske inte nödvändigtvis beror på att äldre skulle vara en tråkigare grupp än andra eller att arbetet med dem skulle vara mindre intressant än det med yngre människor, utan snarare att jag inte vet lika mycket om det.

En annan säger samma sak på följande vis och uttrycker därmed ett lite mer ökat intresse:

Denna temavecka har väckt ett litet intresse för ämnet som inte fanns innan.

En viktig förklaring till det egna ointresset, som studenterna anger, är helt enkelt bristen på den egna kunskapen om äldres livssituation och livsförhållanden. Äldre anges helt enkelt vara en grupp i samhället som sällan uppmärksammas, och när detta sker får temat ett slags "tråkighetsstämpel". Att föreläsningar har väckt nyfikenhet och intresse är på så sätt ett återkommande argument.

Avslutande diskussion

Svensk såväl som internationell forskning har bekräftat att socialt arbete med äldre inte är särskilt attraktivt och att de främsta orsakerna till detta är dels inadekvat innehåll i utbildningar, kursplaner och litteraturlistor, dels samhällliga ålderistiska attityder till åldrande. På många sätt och vis kan det sägas att studiens resultat bekräftar vad som påpekats i forskningen.

I detta kapitel har jag velat diskutera hur ett antal socionomstudenter vid ett svenskt lärosäte under ett par terminer svarat på frågor kring sitt intresse för en fördjupning inom äldreområdet. Resultatet är följande:

tatet visar att en majoritet (56 %) av dem som deltog i studien uppvisade ett litet intresse för äldrefrågorna. En sammanfattning av svaren ger följande mönster:

- En specialisering inom äldreområdet väljs medvetet bort.
- Eventuell erfarenhet av arbetet inom äldreomsorgen beskrivs i kritiska termer.
- Äldre brukare framställs som otacksamma, bittra och håglösa.
- Ointresset förklaras utifrån en egen rädsla för åldrandets konsekvenser.
- Samma ointresse förklaras utifrån bristande erfarenhet och kunskap.

De som tydligt angav sitt intresse stod för 37 procent av svaren. Utifrån deras svar framträder följande teman:

- Fördjupning inom äldrefrågorna borde vara en självklarhet.
- Den egna erfarenheten framställs på ett positivt sätt.
- Äldre framställs som mer erfarna, värda respekt och kloka.
- Altruistiska motiveringar är vanliga.

Utifrån dessa siffror kan vi konstatera att intresset för temat socialt arbete med äldre är något större bland studenter än vad som ibland hävdas. De negativa bilderna av äldre och betoningen av de egna känslorna tyder förstås på de ålderistiska drag som påpekats. Men denna bild är långt ifrån entydig. Studenterna tenderar snarast till att ge nyanserade svar i sina motiveringar. Ofta tycks de inspirerade av tankar om det sociala arbetets mål att motverka diskriminering av utsatta grupper. Detta ska ses mot bakgrunden av att de har fått svara på enkäten i samband med en föreläsning om hur socialgerontologisk forskning och teoribildning har problematiserat åldrandet. Detta gör att de i sina svar ofta resonerar om åldrandet på samma sätt som de resonerar om frågor om etnicitet, kön eller sexualitet. På så vis har den aktuella kursens tema kring utsatthet och sociala kategoriseringar haft en betydelse för de svar studenterna gett. En osäkerhetsfaktor att ta hänsyn till är att vi inte vet vad studenterna skulle svarat om sina intressen för andra ämnen, till exempel ekonomiskt bistånd eller funktionshinder. Alldeles oavsett har en slutsats av enkätsvaren att göra

med studenternas förväntningar på utbildningen i socialt arbete med äldre. En del av studenternas resonemang kan ses som vittnesbörd om att de ser betydelsen av att koppla ihop socialt arbete med äldre med förändringsarbete. Inte minst blir detta tydligt då svaren sätts i kontexten allmänna demografiska förhållanden och samhälleliga attityder. Här menar vissa att de insatser som i dagsläget står till buds inte är tillräckliga. Några frågor uppstår som kan vara viktiga att söka svar på. Finns det en öppning här för att förändra synen på socialt arbete med äldre genom att relatera det till studenters intresse för förändring. Kanske kan man dra en försiktig slutsats om att med hjälp av utbildningsinsatser och kursmoment är det möjligt att öka socionomstudenters intresse för äldre och åldrande och därmed förbereda dem inför gerontologiskt socialt arbete.

Referenser

- Akkerman, S. F. & Bakker, A. (2011). Learning at the boundary: An introduction. *International Journal of Educational Research*, 50(1), 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2011.04.002>
- Aylon, L. & Tesch-Römer, C. (red.) (2018). *Contemporary perspectives on ageism*. Cham: Springer Open. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-73820-8>
- Biggs, S. (2001). Towards a critical narrativity: Stories of aging in contemporary social policy. *Journal of Aging Studies*, 15, 303–316. [https://doi.org/10.1016/S0890-4065\(01\)00025-1](https://doi.org/10.1016/S0890-4065(01)00025-1)
- Bodily C. (1994). Ageism and the development "age": A constructionist view. I T. R. Sarbin & J. L. Kitsue (red.) *Constructing the social: Inquiries in social construction*. London/Thousand Oakes/New Dehli: Sage Publications.
- Butler R. (1969). Ageism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9, 243–246. https://doi.org/10.1093/geront/9.4_Part_1.243
- Cohen H. L. et al. (2004). Using focus groups as an educational methodology: Deconstructing stereotypes and social work practice misconceptions concerning aging and older adults. *Educational Gerontology*, 30(4), 329–346. DOI:10.1080/03601270490278858
- Csikai, E. L. & Rozensky, C. (1997). "Social work idealism" and students' perceived reasons for entering social work. *Journal of Social Work Education*, 33(3), 529–538. <http://www.jstor.org/stable/23043086>.
- Cummings, S. M., Adler, G. & DeCoster, V. A. (2005). Factors influencing graduate-social-work students' interest in working with elders. *Educational Gerontology*, 31(8), 643–655. <https://doi.org/10.1080/03601270591003382>
- Dellgran, P. & Höjer (2005). Rörelser i tiden: Professionalisering och privatisering i socialt arbete. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 12(2–3), 246–267. <https://doi.org/10.3384/SVT.2005.12.2-3.2623>
- Dychawy Rosner, I. & Högström M. (2018). Socialpedagogiska perspektiv i socialt arbete med äldre. I F. Magnusson (red.) *Åldreomsorg och åldrande: Från anhöringskap till krisberedskap*. Lund: Studentlitteratur.

- Geyer S. & Louw L. (2020). Generation Z undergraduate social work students' knowledge of and attitudes toward older persons: Implications for professional training. *Journal of Gerontological Social Work*, 63(1-2), 92-113. doi:10.1080/01634372.2020.1716428
- Ghazanfareon Karlsson, S. (2019). Looking for elderly people's needs: Teaching critical reflection in Swedish social work education. [Elektronisk resurs]. *Social Work Education*.
http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-36673 20 januari 2021.
- Green R. K. et al. (2005). Infusing gerontological content into curricula: Effective change strategies. *Educational Gerontology*, 29, 103-121. DOI:10.1080/03601270590891513
- Gunnarsson, E. (2008). Socialt arbete: I otakt med ett åldrande samhälle? *Nordisk socialt arbeid*, 2, 112-120. . https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3037-2008-02-04 /13054
- Hazan, H. (1994). *Old age: Constructions and deconstructions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heikkinen, S. (2021). Om ålder i ålderismdebatten. I H. Jönson (red.) *Perspektiv på ålderism*. Lund: Social Work Press, 25-43. doi:https://doi.org/10.37852/oblu.117
- Hooyman, N. & Lubben, J. (2009). The need for gerontological social workers. I *Transforming social work education: The first decade of the Hartford Geriatric Social Work Initiative*, 3-20.
- Iversen, T. N. et al. (2009). A conceptual analysis of ageism. *Nordic Psychology*, 61(3), 4-22. https://doi.org/10.1027/1901-2276.61.3.4
- Jenkins, R. (2000). Categorization: Identity, social process and epistemology. *Current Sociology*, SAGE Publications, 48(3), 7-25. https://doi.org/10.1177/0011392100048003003
- Jönson, H. (red.) (2021). *Perspektiv på ålderism*. Lund: Social Work Press, 194-215. doi: https://doi.org/10.37852/oblu.117
- Jönson H. (2021). Är det rimligt att använda kronologisk ålder och åldersgränser vid tilldelning av stöd och service i form av äldreomsorg och personlig assistans? *Socionomens Forsknings supplement*, (50).
- Jönson, H. & Harnett, T. (2015). *Socialt arbete med äldre*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Levin, J. & Levin, W. (1980). *Ageism: Prejudice and discrimination against the elderly*. Belmont, CA: Wadsworth. Loetterle, B. C.
- Liedgren, P. S. & Elvhage, G. V. (2015). Social work of the future: Motives and expectations among social work students in Sweden. *International Journal of Social Science Studies*, 3, 121. DOI:10.11114/ijsss.v3i6.1139

- Ngai, S. S. Y. & Cheung, C. K. (2009). Idealism, altruism, career orientation, and emotional exhaustion among social work undergraduates. *Journal of Social Work Education*, 45(1), 105–121.
DOI:10.5175/JSWE.2009.200700077
- Pickering, M. (2001). *Stereotyping: The politics of representation*. New York: Palgrave.
- Rosen, A. L., Zlotnik, J. L. & Singer, T. (2002). Basic gerontological competence for all social workers: The need to "gerontologize" social work education. *Advancing Gerontological Social Work Education*. New York & London: Haworth Social Work Practice Press.
DOI:10.1300/J083v39n01_04
- Sauer, L. (2007). *Socialt arbete bland äldre: Forskning, utbildning, praktik: En pilotstudie*. Socialstyrelsen.
- Seitl, C. (2021). Studenters beskrivningar av äldre i samband med träning för biståndsutredning. I H. Jönson (red.) *Perspektiv på ålderism*. Lund: Social Work Press, 194–215. doi:<https://doi.org/10.37852/oblu.117>
- Sharlach, A. et al. (2000) Educating social workers for an aging society: A vision for the 21st century. *Journal of Social Work Education*, 36(3), 521–538. <https://doi.org/10.1080/10437797.2000.10779026>
- Snellman, F. (2016). Whose ageism? The reinvention and definitions of an elusive concept. *Nordic Psychology*, 68(3), 148–159.
<https://doi.org/10.1080/19012276.2015.1125301>
- Snyder, C. S. et al. (2008). Bridging the gap: Gerontology and social work education. *Gerontology & and Geriatrics Education*, 28, 1–21.
DOI: 10.1080/02701960801962864
- SOU 2017: 21. *Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg för äldre personer*. Socialdepartementet.
- Walker, J. A. & Pillai, V. K. (2005). Assessing emphasis on aging in socialwork curricula in the United States. *Educational Gerontology*, 31, 787–794.
DOI:10.1080/03601270500250176
- Wang, D. & Chonody, J. (2013). Social workers' attitudes toward older adults: A review of the literature. *Journal of Social Work Education*, 49(1), 150–172. <https://doi.org/10.1080/10437797.2013.755104>
- Weiss, I. et al. (2004) Social Work Education as Professional Socialization A Study of the Impact of Social Work Education Upon Students' Professional Preferences. *Journal of Social Service Research* 31. 13-31
https://doi.org/10.1300/J079v31n01_02
- Weiss, I. (2005). Interest in working with elderly: A cross-national study of graduating social work students. *Journal of Social Work Education*, 41(3), 379–391. <https://doi.org/10.5175/JSWE.2005.200300342>